

SELMAN: Socialna kognicija (5 stopenj):

Razvoj socialne kognicije je proces pridobivanja poznanj o družbenem redu in sposobnost sklepanja v okviru celega sveta. Po Selmanu gre za sposobnost, ker se s starostjo poveča. V svojih analizah o medsebojnem razumevanju je upošteval 4 pojme-razvoj pojma posameznik, prijateljstva, vrstnika in razvoj pojma razumevanja odnosov otrok-starši.

1. **NIČELNA STOPNJA**-st. egocentričnega prevzemanja vlog (3-6 let): gre za egocentrično prevzemanje vlog, to je nediferencialna stopnja, socialni problem je ničelni, kar pomeni, da ga ne vidijo. Tu še ni stopnje socialne kognicije, otrok ne razume sebe in drugih, otrok misli, da drugi mislijo kot on in tu govorimo o egocentризmu. (*zgodba*: deklica zelo rada pleza na drevesa, nekega dne se zlomi veja in pade na tla, mimo pride oče in ona obljubi da ne bo več plezala na drevesa. *Nova situacija*: mačka na drevesu, lastnica joka in vsi pričakujejo, da bo rešila mačko.) Gre za klasičen socialen konflikt-obljuba avtoriteti, pritisk socialne skupine.
2. **INFORMATIVNA STOPNJA**-st. socialne kognicije, ki je vezana na subjektivno gledanje (6-8 let): subjektivno prevzemanje vlog, otrok razume da imata lahko dve osebi različen pogled na isto stvar a on ne more sočasno razmišljati o obeh pogledih in tu se pojavi centrizem- on namreč ne more razmišljati o obeh pogledih in se lahko postavi zgolj v eno vlogo.
3. **STOPNJA LASTNE REFLEKSIJE** (8-10 let): otrok začne svoje poglede razumevati skozi poglede drugih, je mnenja da ga drugi razume z druge perspektive kot on sam, še vedno je v središču on sam, pomembna mu je notranja izkušnja/dati-vzeti
4. **STOPNJA VZAJEMNE (medsebojne) VLOGE** (10-12 let): to je stopnja vzajemne perspektive in medsebojno prevzemanje vlog, zmore sočasno upoštevati dva različna pogleda-nekdo drug bo razumel zadevo, četudi jo moraš drugače narediti.
5. **STOPNJA DRUŽBENEGA SISTEMA PREVZEMANJA VLOG** (12-14 let):to je stopnja družbenega dogovora, v svoje mišljenje lahko umesti pogled drugih. Razume določene norme in pravila ter se jim prilagodi, zaveda se da je del duševnega dogajanja nezaveden.

ERIKSON: Psihosocialni razvoj

1. Osnovno zaupanje nasproti nezaupanju (0-1 leta)
2. Samostojnost nasproti dvomu in občutku sramežljivosti (2-3 let)
3. Inicativnost nasproti občutku krivde (4-5 let)
4. Delavnost nasproti občutku manjvrednosti (6-12 let)
5. Identiteta-občutek zbezanosti (12-18 let)

KOHLBERG: Moralni razvoj

1. **Prekovenacionalna faza (predšolski)**: sem spada heteronomna moralnost in prehod na avtonomno moralnost
2. **Konvencionalna faza (šolski)**: avtonomna moralnost ter stopnja zakona in reda
3. **Postkonvencionalna faza (mladostnik)**: stopnja socialnega dogovora ter stopnja univerzalnih etičnih principov

Razvoj fluidne in kristalne inteligentnosti:

FLUIDNA: višek je okrog 16 leta; usposablja nas da rešujemo naloge in probleme za katere ne potrebujemo veliko izkušenj prejšnjega znanja. Vezana je na dedne dispozicije, z leti upada. Njene tipične naloge so klasifikacija oblik-asociativno mišljenje, zamenjava. Sem spadajo: duševna prožnost, spomin (zapomnitev novega), sposobnost kombiniranja.

KRISTALNA: pomaga nam rešiti probleme, ki vsebujejo znano gradivo. Odvisna od okolja in učenja, izkušenj. Z leti narašča. Sem spada splošno znanje, preišljenost, sposobnost, da se v

določeni situaciji znajdejo, načrtovanje. Je bolj specifična-»kdor je nekaj vložil ima možnost da nekaj ve«.

OBE delujeta neodvisno, vendar sta razvojno povezani v tem smislu, da fluidna postavlja meje razvoja kristalizirani inteligentnosti.

Razloži pojme: **PRIPRAVLJENOST, ZRELOST** in **SPOSOBNOST ZA VSTOP V ŠOLO**:

1. *Pripravljenost*: je pojem, ki vključuje 3 elemente (po prof. Tomiču): dedne zasnove oz. dispozicije, otrokove možnosti za razvoj in učenje v predšolskem obdobju ter zahteve učnega programa 1. razreda. Poznamo socialno, čustveno pripravljenost, zdravstveno-telesno pripravljenost.
2. *Sposobnost*: razni psihologi so sestavili številne teste za merjenje sposobnosti. Z njimi ugotavljajo bogastvo otrokovega besednega zaklada, razumevanje absurdnih situacij, sposobnost otroka, da definira pojme, rešuje probleme, uvideva podobnosti in razlike. Izmerjene podobnosti nam dajejo podatek o otrokovi duševni starosti, ki se izraža z inteligenčnim kvocientom. Poznamo pa intelektualne, gibalne, ... vse vrste sposobnosti.
3. *Zrelost*: *telesna* zrelost nam pove ali je otrok telesno razvit in zdrav, da more zadostiti šolskim zahtevam; če ni telesno dorasel je ogroženo njegovo zdravje. Telesno zrelost ugotavlja zdravnik. *Osebnostna* zrelost- s tem mislimo na otrokovo emocionalno in socialno zrelost; ali je otrok pripravljen vsak dan zapustiti dom, da se v šoli podredi učiteljem, ali ima željo po učenju. *Funkcionalna*-kaže se v dojemanju sveta. Sem spada otrokovo spoznanje, da ne more predmetov in materialov poljubno spreminjati, ker imajo le-ti določene lastnosti, ki jih je treba upoštevati.

Značilnosti socialnih skupin v mlajšem šolskem obdobju:

Oblikujejo se trdne skupine, ki so dokaj zaprte (člani istega spola, ki se redkokdaj menjajo)-kasneje klope. Ustvarjajo se individualna prijateljstva. Socialni razvoj je že dosegel tako stopnjo, da se otrok lahko igra v skupini (socialne igre), da se podreja določenim skupnim normam in pravilom, želja po uspešnosti/tekmovalnost, manjša se navezanost, odvisnost od staršev.

MEJNIKI-kaj so?

Mejniki so značilne oblike v razvoju posameznih duševnih funkcij. Ugotovimo jih na podlagi opazovanja večjega števila otrok iste starosti (ni objektivno!). mejniki so izkustvene norme, saj jih dobimo z empiričnimi proučevanji. Praviloma veljajo le za tisto populacijo otrok, na vzorcu katerih smo jih dobili. Pravijo tudi, da so mejniki določena ključna obnašanja-prepoznati moramo kaj je za določeno obdobje novo in pomembno za neko razvojno stopnjo.

Kaj je značilno za **KONKRETNO-OPERATIVNO MIŠLJENJE** (Piaget)?

Konkretno-operativno mišljenje vpliva na sposobnost logičnega mišljenja in presojanja (induktivno in deduktivno sklepanje), razumevanje likovnih odnosov in na spomin (?). Vpliva na logično mišljenje, zlasti pa je povezana z besednim razumevanjem pa tudi z razumevanjem mehanskih odnosov in računsko uspešnostjo. *Značilnosti*: pojavijo se miselne operacije, reverzibilnost, decentriranje, gibljivost mišljenja, pojem konzervacije, razvoj matematičnih operacij, variacija-operacija razvrščanja, kompenzacija. Določena ključna obnašanja/vedenja, ki so pomembna za posamezno razvojno stopnjo otroka; razvoj narašča s kronološko starostjo in prehaja iz nižjega stadija v višji: **5 let-** na tej stopnji še nimamo miselnih sposobnosti, da bi otrok lahko sklepal na osnovi domnev. Ena glavnih lastnosti je reverzibilnost, to je sposobnost, da na miselnem nivoju preidemo določeno pot v eni smeri in da se nato v mislih vrnemo na začetni položaj. Otrok je le postopno sposoben, da te reverzibilne operacije izvede v vse zapletenejših in zahtevnejših situacijah in celo obdobje je še vedno povezano s

konkretno predstavljenimi predmeti. **6-12 let**- *Razvoj miselne operacije* so ponotranjene (interiorizirane) dejavnosti, so reverzibilne (obratljive); miselni proces lahko poteka v eno in drugo smer (npr. v cev damo 3 kroglice v zaporedjih in otrok ve, kako bodo te kroglice na drugi strani prišle ven, kasneje ponovimo s tem da obrnemo cev). *Strukturiranost operacij v miselne sisteme* –tu gre za povezave, oblikovanje struktur. *Zmožnost decentriranja* (otrok lahko hkrati razmišlja o 2 ali več rešitvah) npr.: predmet je rdeč in lesen (različni kriteriji; množica, podmnožica, presek), 3 izrezane rože (dve podkategoriji sta različni)-Ali je več tulipanov ali vrtnic? Ali je več tulipanov ali cvetlic?

PREDSHEMATSKA RISBA:

Risba nam daje informacijo o otrokovem razvoju. Ugotavljamo psihični razvoj s klinično projektivnim pristopom. Risba je tudi psihoterapevtsko sredstvo. Je podstopnja simbolne faze risanja in jo pri otroku srečamo med 3,5 in 6 letom starosti. Otrok nam že vnaprej pove kaj bo narisal, čeprav je potem tisto kar nariše daleč od tega kar je povedal. Ne riše samo tistega kar vidi v predmetu, ampak tudi tisto kar o njemu ve, čuti-to imenujemo tudi **intelektualni realizem**. Otrok na tej stopnji še ni sposoben sinteze elementov. Načilno je risanje glavonožca.

Značilnost SPIRALNEGA RAZVOJA (PIAGET):

Otrok vzpostavlja aktiven odnos do okolja-to otrokovo aktivnost razlaga z **modelom mentalne adaptacije**, ki se setoji iz dveh delov-asimilacije in akomocije. S pomočjo asimilacije otrok vsako informacijo iz okolja predela in prilagodi že obstoječim miselnim shemam v svoji zavesti. Da pa je lahko kakšna informacija sprejeta se morajo že obstoječe sheme spremeniti in prilagoditi. Osnova takega modela je **mehanizem uravnoteženja** ko organizem tudi na miselnem področju teži k čim višjim stopnjam ravnotežja. Vedno, ko pride do porušitve takega ravnotežja se vzpostavi miselna aktivnost, ki skuša ponovno vzpostaviti ravnotežje na nekem višjem nivoju. Ta razvoj poteka v obliki špirale v smeri k vedno višjim stopnjam. *Pri Piagetu* je duševni razvoj strogo deljen na točno določene, zaporedne stadije, v katerih je vrstni red nespremenljiv in za vse ljudi enak in gre obenem vse bolj v širino. Prehod na nov stadij poteka skupaj s kronološko starostjo. Pri prehodu iz enega stadija v drugega se pri otroku pojavi *kriza*. **Kvalitativni stadiji**: otrok ne zna le nekaj več ampak tudi kakovostno in drugače.

Moralni razvoj pri KOHLBERGU:

1. **Prekonvencionalna faza:** (predšolski otrok, do 11. let); temelji na zunanjih kriterijih-otrok je pozoren samo na posledice nekega dejanja in ne zakaj je do tega prišlo. Standarde postavi avtoriteta. Ima dva stadija: *Heteronomna moralnost*-poteka do 9 let in prevladuje pri mlajših šolarjih. Gre za prevladovanje k poslušnosti/kazni. Postopki so dobri ali slabi glede na njihove posledice. *Prehod na avtonomno moralnost*: postopek je dober, če zadovolji njegovo potrebo-otrok je usmerjen subjektivno. Postopno začenja razumevati pravičnost.
2. **Konvencionalna faza:** (šolski otrok); temelji na normah in pričakovanjih skupine, katere del si ter na dogovorih, ki veljajo v družbi. Ima dva stadija: *Avtonomna moralnost*- faza dobre deklic in pridnega fantka. Dobro je tisto ravnanje, ki je ugodno za druge. Temelji na objektivnih posledicah. Otroci se vedejo v skladu s pričakovanji okolja. *Stopnja zakona in reda*-otrokove vrednote prehajajo na družbene. Spoštovanje družbenih avtoritet, sprejemanje družbenega reda in pravil. Razume pravila in dejstvo, da se brez zakona ne da preživeti.
3. **Postkonvencionalna faza:** (mladostnik); sodbe temeljijo na nekih splošnejših načelih. Tu imamo: *Stopnja socialnega dogovora*-ne gre več za uveljavljanje osebnostnih

interesov, temveč so vedno bolj pomembna družbena pravila-upoštevanje obče sprejetih vrednot. Vedno bolj sprejema pravice in dolžnosti, ki veljajo za vsa živa bitja (strpnost, spoštovanje do drugih). *Stopnja univerzalnih etničnih principov*-v ospredju ni več pravil, dolžnosti. Gre za odločanje po svoji vrsti in po samostojno izbranih etičnih principov. Etika usmerja vedenje.

RAZVOJ GOVORA od 3-6 let:

(predšolski otrok); to je najizrazitejše obdobje govornega razvoja. Govorimo o obdobju **situacijskega in kontekstnega govora**. Govor je od vsega začetka sredstvo za komunikacijo z drugimi in je tesno povezan z otrokovo praktično dejavnostjo. Poznamo SITUACIJSKI GOVOR- ima obliko dialoga (postavljanje vprašanj in dajanje odgovorov). Za dialogom se pojavi oblika govora, ki jo imenujemo monolog (otrok govori o nečem, kar se je zgodilo). Temu sledijo še druge oblike, kot so ukazi, ocene, kritika. Situacijski govor še ne pokaže v popolnosti vsebine misli s pomočjo govora (vsebina je odraslemu razumljiva, če pozna situacijo). Situacijski govor je izrazita oblika SOCIALIZACIJSKEGA govora (otrok pazi na to, komu pripoveduje). KONTEKSTNI GOVOR-o temu govoru govorimo ko se njegova vsebina lahko razbere iz samega konteksta pripovedi. Srečamo ga takrat, kadar nam otrok skuša obnoviti zgodbo, ki jo je slišal. *Razvoj besednega zaklada* je tesno povezan z razvojem slovničnega ustroja jezika. Za to obdobje je značilno ustarjanje morfološkega sistema modernega jezika (pri na je to ustvarjanje sklanjatev, spreganje). Po 2. letu se pojavi prva prava struktura stavkov, značilna raznolikost in kompleksnost stavkov. Najprej se pojavijo vprašalni stavki, nato nikalni in nazadnje sestavljeni stavki. Pojavijo se spremenljivke relacijske besede in besed, ki označujejo sorodstvene odnose. Na koncu predšolskega obdobja otroci pravilno slišijo vse glasove maternega jezika. Ne mešajo jih med sabo in obvladajo tudi njihovo izgovorjavo.

Čustveni razvoj in izražanje med 2. in 4. letom:

To je po ERIKSONU drugi stadij čustvenega razvoja (psiho-socialnega razvoja)-samostojnost nasproti dvomu vase in občutku sramežljivosti. Glavna sprememba v tem obdobju je otrokova povečana gibljivost. Z obvladovanjem hoje, se mu odprejo nove možnosti v okolju in to mu da nove občutke-občutek samostojnosti, neodvisnosti, samokontrole in lastne vrednosti. Otrok občuti potrebo, da bi obvladoval ves svet, da bi se sam lotil čim več stvari. Če starši ne sprejmejo teh otrokovih poskusov neodvisnosti, potem bo občutil neuspeh in zasmehovanje. Če so starši po prvih in neizogibnih napakah ali nerodnostih preveč kritični ali omejevalni, bo otrok izgubil novo nastali občutek samokontrole in avtonomnosti, vanj se bosta naselila dvom in sramežljivost. *Moč lastne volje* je po Eriksonu osnovnega pomena za razvoj občutka avtonomnosti. Dodatno težavo predstavlja dejstvo, da to obdobje sovпада z navajanjem na čistočo, na tem področju pa je več možnosti za neuspeh in zasmehovanje. Starši morajo najti ravnotežje v svojem vzgojnem ravnanju.

GOVORNI RAZVOJ MED 1. in 2. letom:

Med 8 in 15. mesecem otrok izgovori prvo besedo (skupina glasov, ki jih otrok izgovarja in imajo pomen). V začetku je združevanje zlogov le igra, ki nima posebnega pomena. Združeni zlogi postanejo prva beseda šele takrat ko isto kombinacijo zlogov stalno uporablja za iste stvari in za označevanje istih pojavov. Prva beseda ima praviloma pomen cele povedi (vezane na konkretne predmete, dogodke). *Razvoj govora v prvih dveh letih poteka v 2 smereh: Povečanje besednega zaklada*-do konca 2. leta se besedni zaklad poveča za 200-300 besed. Pri tem pa moramo upoštevati velike individualne razlike, ki so pogosto pogojene tudi z okoljem. Tako pojasnjujejo tudi hitrejši razvoj govora pri deklicah, ker pri njih prihaja do

večje zgodnje identifikacije z materjo-ta je pogosto prvi jezikovni model mlademu otroku. *Tvorjenje vse kompleksnejših povedi*-glede na analizo besednih vrst v začetku prevladujejo samostalniki, ki predstavljajo pri 2-letnem otroku kar polovico vseh besed. Navadno označujejo ljudi, vozila, hrano, obliko. Šele v drugem letu se pojavijo zaimki, ki zamenjajo samostalnike. Na splošno kasneje upada št. samostalnikov in prične naraščati št. glagolov. Izgovorjava prvih besed temelji na zaznavanju besed-otrok prej razlikuje med glasovoma na začetku kot pa na koncu besede. Pomen prvih besed je individualen. Gre za pomanjkanje nadrednosti; vezane so na konkretne predmete, dogajanja; na različnih stopnjah spoznavnega razvoja imajo različen pomen. Kategorije prvih besed so vezane na funkcijo. Prve besede imenujemo holofraze. Pri 18.-20. mesecih otrok že poveže dve besedi v stavke (sam.+gl.), kar imenujemo telegrafski govor. *Dve ravni razvoja govora* sta imitacija in dispozicija. Prvo leto gre za emocionalni govor: ni govor v pravem pomenu besede, ni vseeno ali otrok bere ali posluša pravljice.

Opiši in naštej OBDOBJA OD MLADOSTNIŠTVA NAPREJ (S. BILER):

Zgodnja odraslost: 20-30 let; *osebnostne značilnosti* so oblikovanje identitete odraslega, orientacija k produktivnosti in energiji, določanje osebnih ciljev, identifikacija z odraslimi vlogami. *Družina*-neodvisnost od staršev, iskanje partnerja in oblikovanje lastne družine. *Kariera*-raziskovanje in preizkušanje možnosti, prednost kariere, poišče si mentorja. Srednja odraslost I : 30-45 let; *osebnostne značilnosti* so nadaljevanje oblikovanja identitete, vrhunec produktivnosti in aktivnega iskanja življenjskih ciljev, večje prevzemanje odgovornosti odraslih vlog; *Družina*-skrb za otroke, kar še posebej velja za ženske, ustalitev v družinsko življenje; *Kariera*- ustalitev v predanosti karieri in iskanje poklicnih ciljev, prekinitev zveze z mentorjem. Kriza srednjih let: 42-45 let; *osebnostne značilnosti* so spraševanje o identiteti, skrb v zvezi s smrtjo. *Družina*- nezadovoljstvo z zakonom, skrb v zvezi z otroki, ki bodo zapustili dom. *Kariera*- nazadovoljstvo s poklicnimi dosežki. Srednja odraslost II : 45-60 let; *osebnostne značilnosti* so integracija osebnosti, zmanjšanje razlik vedenja med ženskami in moškimi. *Družina*-priprava na odhod otrok, ponovno ovrednotenje odnosa s zakoncem. *Kariera*- zadnji napor v karieri pred upokojitvijo, upočasnitev poklicne aktivnosti. Starost: nad 60 let; v ospredju so degenerativni procesi, slabitev splošnih intelektualnih sposobnosti, zlasti so prizadete sposobnosti za razmišljanje in kreativno mišljenje; rutinske miselne operacije so manj prizadete; značilna je mentalna togost-rigidnost. Že opazimo spremembe v osebnosti. Zaključno obdobje starosti označuje obdobje senilnosti.

KONZERVACIJA ŠTEVILA (Piaget):

Verbalno štetje je eno izmed prvih otrokovih spoznanj o številih. Logične potrebe po ureditvi predmetov ne prepozna-to se kaže v nepravilnem štetju. *K številčni pripravljenosti* prispevajo *logične misli*-enakost na podlagi ujemanja ena proti ena, konzervacija števila (trajajoča enakost), urejanje po vrstnem redu, razredna inkluzija, inkluzija števil. Za otroke ki še nimajo razvite konzervacije, sposobnost štetja predmetov ne zadošča, da ostane enakost dveh nizov predmetov stalna. Razumevanje konverzacije se razvija postopno. Čeprav preureditev niza opravimo pred otrokom, se bo večina otrok, mlajših od 7 let osredotočila le na nov končni rezultat, ne pa na proces preurejanja. Zanje dolžina vrste predstavlja število. V starosti 7 let je večina otrok sposobna konzervacije števila in svoj odgovor ustrezno utemelji. Logiko teh odgovorov lahko uredimo v 3 splošne kategorije-identiteta, reverzibilnost, kompenzacija. Sposobnost konzervacije večjih števil se razvija postopoma. Osemletni otrok ima pogosto težave pri konzervaciji števila, ko preuredimo predmete v različne kombinacije po deset.

SIMBOLIČNA IGRA:

S simboličnimi igrami se pri nekaterih otrocih srečamo že ob koncu prve polovice drugega leta. To so oblike aktivnosti, ki so zelo pomembne za otrokov duševni razvoj v naslednjih letih. V zgodnjem obdobju se pojavljajo v času komunikacije z odraslimi in zaradi tega so sprva predvsem *imitacijske*. Vse aktivnosti odraslega, ki jih otrok opazuje in razume, lahko postanejo vsebina *simbolnih iger*. Te aktivnosti so praviloma enkratne in le redko povezane v celotni okvir otrokove igre. *Simbolna igra (=domišljajska)* je nadaljevanje funkcijske igre, kjer otrok skozi gibanje in zaznavanje razvija svoje funkcije. Prisotna je skozi vsa življenjska obdobja, nima kronološkega konca; predstavlja nek simbolni oz. znakovni sistem znotraj katerega otrok različno reagira na različnih ravneh. Različno se vpleta v vsa področja otrokovega psihičnega življenja. Igralna oblika obstaja univerzalno; ne vpliva niti znanstveni napredek. Otrok ima skozi simbolno igro možnost razvijanja samega sebe. Simbolične igre so zlasti pomembne za razvoj *socialne igre*. V drugi polovici drugega leta postajajo oblike simbolne igre vse bolj pogoste in kompleksne. Kot novost se pojavljajo *dramske igre*, ko otrok že poveže več preprostih situacij igre v kompleksnejšo aktivnost. Za kratek čas se lahko vzpostavi sodelovanje med dvoletniki, zlasti pa je pomembna aktivna udeležba odraslih. Vrste simbolične igre: posploševanje prvih vzorcev miselne predstave na nove predmete. S svojim telesom ponazarja druge ljudi in stvari. Prejšnje dele igre vklaplja v podaljšanih nizih. *Nadomestne igre* so izrazi dejanja, ki so sicer prepovedana.

S katerimi stopnjami moralnega razvoja sovpada konkretno-logično mišljenje?

Sovpada z drugo stopnjo moralnega razvoja po Kohlbergu-to je stopnja konvencionalnega presojanja (dogovorjenega presojanja, za katerega je značilno spoštovanje norm in pričakovanj skupine). Deli se na avtonomno moralnost ter stadij zakona in reda.

S katerimi stopnjami razvoja sovpadajo stopnje socialne kognicije (Selman in Piaget)?

SELMAN: Stopnje socialne kognicije	PIAGET: Stopnje mišljenja
Egocentrično prevzemanje vlog (3-6 let)	Prekonceptualno ali simbolično (2-4 let)
Socialno-info. prevzemanje vlog (6-8 let)	Intuitivno mišljenje (4-7 let)
Lastna refleksija (8-10 let)	Priprava na konkretno-logične operacije (7-11 let)
Medsebojno prevzemanje vlog (10-12 let)	Konkretno logično mišljenje
Družbeni sistem prevzemanja vlog (nad 12)	Formalno logična faza=abstraktna faza mišljenja

Govor in izražanje pri mlajšem šolarju?

Veliko stvari se dogaja na miselnem nivoju in le del stvari otrok izraža govorno (sintaksa misli pred sintakso govora). Govor je ob enem vse priročnejše sredstvo pri miselnih aktivnostih. Otrok sledi toku pripovedi in se vanj vključuje. Zna komunicirati z drugimi. Manjšanje ofenzivnih izjav v komunikaciji-direktno opiše drugo osebo, njene lastnosti, fizične in osebnostne značilnosti. Razume posameznika kot človeka. Pozna strukturo stavkov, vsebino stavkov, besed, besednjak-vse to je zelo razvito. Povezava med razvojem pojma konzervacij in govornim izražanjem.

ERIKSON- PSIHOSOCIALNI RAZVOJ:

Deli na 4 stadije: 1. *osnovno zaupanje nasproti nezaupanju* (0-1 let; zrela osebnost ima razvit občutek zaupanja do sebe in do sveta, prvo leto življenja= prva psihosocialna kriza, otrokove prve izkušnje s svetom so ugodne-zadovoljene so čustvene, fiziološke potrebe. Potem otrok razvije občutek zaupanja. Nezačudenje potrebe-razvije se občutek nezaupanja, nezaupljivost do drugih, pomanjkanje samozaupanja. V tem obdobju so tudi prve izkušnje s

svetom ter odvisnost od osebe, ki za otroka skrbi. 2. *Samostojnost nasproti dvomu vase in občutku sramežljivosti* (2-3 let; glavna sprememba v tem obdobju je povečana gibljivost, obvladovanje hoje-nove možnosti v okolju, občutek samostojnosti. Nesprejemanje ter zavračanje otrokovih prvih poskusov neodvisnosti lahko povzroči občutek sramežljivosti, dvom vase) 3. *Iniciativnost (zadovoljstvo ob lastnih pobudah) nasproti občutku krivde* (4-5 let; glavna sprememba je povečanje zmožnosti planiranja in organiziranja. Otrok je zadovoljen ker lahko sam načrtuje, organizira in ima zato občutek iniciativnosti. Zasmehovanje in zatiranje ustvarjalnosti ter grajanje pa lahko povzroči občutek krivde.) 4. *Delavnost nasproti občutku manjvrednosti* (6-12 leta; glavna sprememba je vstop v šolo. Značilna je precejšnja marljivost, podjetnost, delavnost, spodbujanje s strani staršev in učiteljev. Če ni spodbujanja ali zaradi kritike pa se pojavi občutek manjvrednosti, opuščanje samoaktivnosti).

Kako sovpadajo faze po ERIKSONU IN FREUDU?

Prvi stadij (Zaupanje-nezaupanje)=oralni stadij: v prvem letu se po Freudu posameznikova nagonska energija usmeri na področje delovanja ust. Po tej teoriji je prva navezanost tudi navezanost na osebo, ki ob hranjenju omogoča doživljanje ugodnih občutkov -na mater.

Drugi stadij (Samostojnost-dvom)=analni stadij: otrok postaja vse bolj občutljiv na analnem področju in začenja doživljati ugodna občutja ob izločanju blata. Z naraščanjem otrokove analne občutljivosti začenjajo starši dajati vse večji poudarek na treniranje nadzora izločanja in pokažejo zadovoljstvo, ko otroku to uspe. Nagonska energija se premakne od oralnega na analno področje.

Tretji stadij (Iniciativnost-krivda)=falični stadij: nagonska energija se usmeri na področje spolnih organov. Za to spremembo stoji dozorevanje in otrok začenja dobivati občutke ugodja ob stimuliranju področja spolnih organov. Začenja se zavedati spolnih razlik.

Četrti stadij (Delavnost-manjvrednost)=latentni stadij: po faličnem obdobju nastopi po psihosocialni teoriji neke vrste počitek pred naslednjo pomembno spremembo v psihoseksualnem razvoju, ki nastopi v adolescenci. Otrok se v tem obdobju družijo izključni z vrstniki istega spola.

Identiteta-konfuznost (zmedenost)=genitalni stadij

RAZVOJ GOVORA OD 0-1 LETA (4 stopnje):

1. *Jok:* otrokov prvi glas v prvih 6-8 tednov starosti. Njegova edina vokalizacija.
2. *Gruljenje:* nova oblika vokalizacije, ki se pojavi konec 1. meseca in na začetku 2. meseca. Ni govor v pravem pomenu besede. Je posebna oblika komunikacije, s katero otrok sporoča da je srečen, zadovoljen, razburjen. To so samoglasniški glasovi.
3. *Beblanje:* pojavi se okoli 6 mesecev. Samoglasniki in soglasniki so tu kombinirani v zloge (npr.ga). to je prva vokalizacija, ki vsebuje nekaj podobnosti z govorom. Kontrola govorne izgovorjave. To je pomembna osnova za govorni razvoj.
4. *Izgovorjava po govornem vzorcu:* pojavi se konec 1. leta. Gre za uporabo glasov, ki so značilni za njegov materni jezik. Vse manjša različnost glasov v otrokovem govoru.

Zaznavanje glasov: novorojenček zazna lokacijo zvoka, pri 2 tednih loči človeške glasove od drugih glasov, pri dveh mesecih se odziva glede na emocionalno kvaliteto glasu, pri 4 mesecih loči moški in ženski glas, pri 6. mesecih loči ton in ritem (pogovor z igračkami).

Poveži konkretno-operativno fazo mišljenja z moralno stopnjo in opiši kako otrok rešuje v tej fazi moralne konflikte?

To je druga stopnja razvoja po Kohlbergu-stopnja konvencionalnega (dogovorjenega) presojanja za katero je značilno spoštovanje norm in pričakovanje skupine. Deli se na dva stadija: *Avtonomna moralnost*-faza dobre deklince in pridnega fantka. Dobro je tisto ravnanje,

ki je ugodno za druge, temelji na objektivnih posledicah. Otroci se vedejo v skladu s pričakovanji okolja. *Stopnja zakona in reda*: otrokove vrednote prehajajo na družbene. Spoštovanje družbenih avtoritet, sprejemanje družbenega reda in pravil. Razume pravila in dejstvo, da se brez zakona ne da preživeti.

Kaj so MISELNE OPERACIJE?

To so ponotranjene aktivnosti, dejavnosti. Ne morejo se razviti z učenjem, marveč samo skozi posameznikovo lastno aktivnost, predvsem pa na osnovi logično-matematičnih izkušenj. Učenje je pasiven proces, ki je podrejen razvojnim zakonitostim in zmožnostim. Temeljni razvoj pa se odvija s procesi aktivnega izgrajevanja in samoregulacije.

SOCIALNA ANKSIOZNOST v MLADOSTI-zakaj?

Psihosocialni razvoj: identiteta nasproti občutku zbeganosti in zmedenosti. Glavne spremembe so iskanje samega sebe, soočanje s svojim spolnim nagonom, soočanje z negotovostjo v zvezi s prihodnostjo. Oblikovati morajo spolno in poklicno identiteto. Pojavi se strah pred javnim nastopom, novimi situacijami, neprijetnost zmenkov, zaskrbljenost v socialnih situacijah. Posamezen dvom vase, ker se bojimo, da na s družba ne bo sprejela. Ima dva pola: iz tega obdobja lahko pride z občutkom (trdnim, novim) samega sebe; lahko razvije občutek zbeganosti in zmedenosti, ne more se odločiti med veliko vlogami in možnostimi. *Starši*: pretirano popuščajo mladostnikovim željam in zahtevam in zaradi tega lahko v njem vzbudijo občutek, da je staršem morda vseeno, kaj se dogaja z njim, da starše ne skrbi zanje, da niso čustveno angažirani ob njegovih dejanjih (nimajo ga radi)-vse to zbuja *občutek tesnobe, negotovosti*. Pretirana strogost in omejevanje pa duši samostojnost in samozavest, začne dvomiti, je prikrajšan da si izbojuje neodvisnost. *Strpno zavračanje* je dobro za prehod v odraslost. Izvori anksioznosti: strah pred izgubo samokontrole nad seboj v nekem razburjenju, spolnost in spolne potrebe/strah jih je da ne bi izrazili te potrebe ali da bi se spustili v kakšno spolno avanturo, odvisnost in neodvisnost od staršev, zahteve po racionalnosti (da ve kaj se mu dogaja in je sposoben opazovati samega sebe), vrstniško sprejemanje (skrb, da ga vrstniki ne bi sprejeli), kompetentnost (da bi bil na vseh področjih tekmovalen, usešen), predstava telesa in spolna identiteta (sorodna spolni vlogi).

KONZERVACIJE POJMA KOLIČINE:

Otroci šele na stopnji razvoja konkretno-logičnih operacij dojamajo ohranitev količine, čeprav se oblika posode spremeni. Pravilen sklep bodo naredili, le če imajo pred sabo konkretne predmete (četudi vidijo celotno akcijo). Če bi otroku dali nalogo le na osnovi besednih domnev, te naloge še ne bi uspeli rešiti. Za konzervacijo pojma količine je potrebna sposobnost operacije, ki ima moč reverzibilnosti. Zunanja akcija se ne more prenesti na notranji miselni nivo. Večina otrok zmore doumeti ohranitev količine med 7 in 8 letom. Najprej gre za ohranitev količin, nato dolžine, teže, prostornine.

KONFLIKTI med STAREJŠIM in MLADOSTNIKOM v moderni in tradicionalni družbi:

Razvoj od položaja, v katerem je bil otrok pretežno odvisen od drugih v položaj neodvisne in samostojne osebe je postopen in pogosto zelo naporen tako za mladostnike kot tudi za starše. Je poln stisk in konfliktov. V mladostništvu se družina spremeni- obdobje ravnotežja se spremeni za obdobje neravnotežja (KRITIČNO OBDOBJE). Družina se mora prilagajati novim zahtevam in pravilom. Starši so lahko pri vzgoji pretirano prestrogi, popustljivi ali pa nihajo. Mladostnikovo prizadevanje za samostojnost ima pogosto obliko upora in kljubovanja staršem. Nenadoma začne zavračati vrednote staršev in do njih postane celo pretirano kritičen. V družino prinese nove vrednote svoje generacije in jih je pripravljen odločno zagovarjati. Tako pa prihaja na vseh področjih do burnih nasprotovanj in konfliktov.

FREUD-PSIHOSOCIALNI RAZVOJ:

<i>Starost</i>	<i>Obdobje</i>	<i>Stadij</i>	<i>Značilnosti</i>
0-1	Dojenčka	Oralni	Posameznikova nagona energija se usmeri na področje delovanja ust (sesanje, okušanje, požiranje, grizenje). Prva navezanost na osebo, ki ob hranjenju omogoča doživljanje teh ugodnih občutkov-na mater.
2-3	Zgodnje otroštvo	Analni	Otrok vse bolj občutljiv na analnem področju, začne doživljati ugodna občutja ob izločanju blata; starši začnejo dajati vse večji poudarek treniranju nadzora izločanja in pokažejo zadovoljstvo.
4-6	Predšolsko obdobje	Falični	Usmerjenost nagona energije se prenese na erogena področja spolnih organov; otroci se začnejo zavedati spolnih razlik-Ojdipov kompleks: deček naj bi po Freudu pri 4. letih začel doživljati neke vrste seksualno navezanost na mater in očeta vidijo kot seksualnega tekmeca in grozečo figuro. Ta občutja reši tako da jih potisne v podzavest in se identificira z očetom.
6-12	Srednje in pozno otroštvo	Latence	Nastopi neke vrste počitek;šolske aktivnosti v veliki meri vsrkavajo vso otrokovo energijo. V glavnem se družijo izključno z vrstniki istega spola.
12-18	adolescenca	Genitalni	Spremembe v spolnih organih in hormonalne spremembe;ponovno obudijo posamezno spolno energijo. Prihaja do spolne navezanosti na osebo istega spola, kasneje različnega.

FUNKCIJSKA IGRA:

Igra v 1. letu življenja. V 3 in 4 mesecu starosti. Je ena izmed prvih oblik igralne aktivnosti. Večkratna ponavljanja aktivnosti, ki je povezana z zmožnostmi, ki se pravkar razvijajo. Otrok tako razvija svoje glavne senzocentrične funkcije. Posebna oblika te igre je igranje z lastnim govornim aparatom-čeblanje, bleblanje. Prevladujejo *razne oblike funkcijske igre*: vzpenjanje po stopnicah, metanje in spuščanje predmetov, govorne igre, itd.

Vrste IGRE med 2 in 7 letom starosti:

So lahko različne: funkcijske, domišljjske, dojemalne, ustvarjalne. Do 2. leta poteka igra z odraslimi. Od 2-3 leta vzporedna igra in po 3. letu skupinska igra.

Razvoj PRIJATELJSTVA po SELMANU:

Starejše študije uvrščajo prijateljstvo v šolsko obdobje, Selman pa pravi, da so to stopnje v razvoju prijateljstva.

1. faza: značilna za otroke stare do 6 let. Temelji na fizični ozir. geografski bližini, ocena prijateljev je izrazito poudarjena na egocentrizmu otroka; otrok se odloča tako, da ima on nekaj od tega. Otrok v tem obdobju verjame, da ljudje okoli njega razumejo svet na enak način kot on sam, otroci projicirajo vse čustvene potrebe brez zadržkov.
2. faza: značilna za otroke stare od 6-9 let. Poudarek je na subjektivnem videnju drugih; diferenciranje vlog. Otroci se začno zavedati novih oseb in področje prijateljstva seže tudi na emocionalno področje;otrok začne razumevati čustva drugih.

3. faza: značilna za otroke stare do 12. let. Ta stopnja prevladuje med 8 in 12 letom. V starosti med 8 in 10 letom otroka začne bremeniti to, da skušajo podobo o sebi ustvariti tudi skozi pogled drugega. Otroku ni več vseeno kaj si mislijo o njem. Osnova za to prijateljstvo je resnični odnos na ravni »dati-vzeti«, pomeni, da otroci vidijo človeka kot nekoga, ki pomaga drugemu človeku; v ospredje pride zaupanje.
4. faza: (11.-12. letom); otroci uvidijo, da je prijateljstvo stabilna, dalj časa trajajoča kategorija, ki je zunanji dejavniki ne morejo porušiti. Pri izbiri prijateljstva prihaja v ospredje osebni kriteriji, komunikacija pa je osnova za vzpostavljanje odnosov. Otroci v starosti med 12. in 14. letom se začnejo zavedati da je pogled staršev drugačen od njihovega, vendar pa ga ne sprejmejo. Otroci dobro razumejo pravila-dogovor. Zavedajo se da vsaka pravica vleče za seboj tudi dolžnost.

EGOCENTRIZEM V MLADOSTNIŠTVU:

Je socialno in osebno dozorevanje. V preteklosti smo o tem malo govorili. Tu ne gre za togost mišljenja. Gre za izražanje. Ima dva področja: Imaginarna publika-v mislih obstaja nekdo, ki ga ni-gre za pomanjkanje diferenciacije mišljenja. Verjame da je stalni objekt pozornosti družbe, predpostavlja odzive drugih na njegova dejanja. Zato se bolj ukvarja sam s seboj, kot z drugimi (regres-spirala-KRIZA IDENTITETE). Ukvarja se s tem, kaj drugi mislijo o njem namesto da bi se enostavno družili. Tu je zelo pomembna vloga vloga staršev-podpora. Osebna fabula-poseben vidik egocentrizma. Logična posledica imaginarne publike, pretirana diferenciacija mladostnikovih misli in občutij glede na ostale ljudi-je edini, ki mu ne uspeva, ki ima probleme. Pogojen je z osebnostnim razvojem in čez to obdobje mora iti. Njegov način razmišljanja je tak da sebe prepozna, ti pa ga ne moreš razumeti.

ERIKSON: PSIHOSOCIALNI RAZVOJ (od mladostništva naprej):

Intimnost-Izoliranost (18.-35. leta): posamezniki oblikujejo identiteto odraslega, postajajo neodvisni od staršev, ustvarjajo svoje družine, imajo tesnejše stike z drugimi, nezadovoljstvo z družino. Ustvarjalnost-Stagniranje (35-65 leta): posameznik doživi vrhunec produktivnosti, aktivno iskanje poklicnih ciljev, predanost v karieri, ustvarjalnost, iniciativnost, nezadovoljstvo zaradi odhoda otrok, nezadovoljstvo v karieri. Integriranost jaza-Obup: od 65 leta naprej: gre za krizo ob upokojitvi, razne bolezni, usmerjenost v tisto, kar te zanima, usmerjenost v preteklost, slabše intelektualne sposobnosti, senilnost, mentalna togost, spremembe osebnosti. Če se s tem vsem ne sprijazni, postane obupan nad samim seboj in nad življenjem.

Razloži in opiši POŠ:

POŠ-pripravljenost otroka za šolo. Izvaja se v individualne namene in je standardiziran preizkus. Potrebno je soglasje staršev. Njegova napovedna vrednost je zelo velika, vendar je pomembno kako rezultate interpretiramo. V šolah uporabljajo ta test tudi za razvrščanje otrok v razrede; nevarnost predstavlja normalizacija. Pripravljenost otroka za vstop v šolo se ugotavlja na podlagi zrelosti, sposobnosti in pripravljenosti. Namen ugotavljanja pripravljenosti je ugotoviti ali je otrok pripravljen, da se bo spoprijel s specifičnostmi, ki pridejo v šoli. Preizkus uporabljajo psihologi, pedagogi, socialni delavci, strokovni delavci na šoli. Zajema 4 podteste: podtest govornega razumevanja, podtest, ki meri mišljenje, grafomotorične sposobnosti, obseg oz. dojemanje količin. Preizkus se dela skupinsko in ni časovno omejen. Ta preizkus meri tudi vztrajnost.

HALLIDAY-FUNKCIJE JEZIKA do 5 leta starosti:

Instrumentalna: za zadovoljevanje bioloških potreb, Urejevalna: da lahko upravlja z vodenjem drugih; Interakcijska: za odnose z drugimi; Osebna: otrokovo razumevanje jezika, izražanje

individualnosti; Hervistična: za raziskovanje realnosti in učenja; Domišljajska: izpostavlja odnos z okoljem, oblikuje okolje po svojih željah; Informativna: za posredovanje in prejetje sporočil

4 faze NAVEZANOSTI OTROKA:

1. *faza avtizma*: do 2 mesecev, način nekomuniciranja.
2. *nespecifična navezanost*: 2-8 mesecev, primarna navezanost (otrok se naveže na primarno osebo-mamo), enako se odziva na vse osebe (jok, smeh,...)
3. *specifična navezanost*: 8 mesecev-1 leta, otrok loči domače osebe od tujih, ki se jih boji. Ugotovi, da je oseb več. Ločitev od matere bo spremljal jok, protest. Tu so razvidne velike individualne razlike med otroki.
4. *Večkratna navezanost*: 18 mesecev, odnos navezanosti se širi še naprej na kakšno drugo osebo, nato na več oseb (starši, sorojenci, sorodniki)

Bolbey-on ne loči otrok od matere do 3 leta

RAZVOJ OSNOVNIH ČUSTEV:

Prvi dnevi- stanje umirjenosti, neaktivnosti, stanje povečane aktivnosti, vzburjenost; *Konec 1 meseca*-neugodna reakcija zaradi joka; *2-3 meseci*- pozitivna čustva ugodja, reakcija na človekov obraz in glas, nasmeh, socialni smehljaj pri 4 mesecih; *6 mesecev*-jeza, gnus, strah; *1 leto*-navdušenje, naklonjenost do odraslih, strah pred tujci; *12-18 mesecev*-naklonjenost do otrok, depresivnost; *18 mesecev*-ljubosumnost; *2 leto*-radost, sreča v zvezi z dogodki in ljudmi, pojavi se ponos, sram, krivda

RAZVOJ DROBNE MOTORIKE (2-6 let):

Ni pisanja, pomeni, da otrok lahko giblje s prsti. Kritično obdobje za otroka je 6 leto-takrat se otrok nauči neke stvari najhitreje, če se je uči že prej. Bolj zreli otroci rišejo natančno in v pravem razmerju, manj zreli otroci pa narišejo glavonožce. Vzrok je, da so nekateri premalo trenirali, drugim se ne zdi pomembno, pomembno je kaj je hotel narisati, se pravi kaj je ključno sporočilo.

3 TIPI NAVEZANOSTI OTROK NA STARŠE- adolescenca:

1. *Varna navezanost*-zaupanje drug drugemu
2. *Ambivalentna navezanost*- ko staršev ni je otroku neugodno, ko pa so ob njem se otrok obnaša ambivalentno
3. *Anksiozni tip*- ko otrok starša rabi, ga ni, ko pa je ob njem dela z otrokom zaničujoče in odbijajoče

4 FAZE INDIVIDUALIZACIJE PRI MLADOSTNIKI:

1. *Diferenciacija*-ostra diferenciacija od staršev. Doživljanje globoke različnosti od staršev, želja po rešitvi od vpliva staršev, pojavi se kritičnost do staršev in njihovih stališč, zavračanje predlogov, mnenj in zahtev.
2. *Practiciranje*-gre za praticiranje samostojnosti, prevzemanje svojih odločitev, pojavi se osebna fabula, negativizem, izzivanje staršev, družinske vezi nadomeščajo vrstniške, pojavljanje heteroseksualnih vezi
3. *Približevanje*- gre za ponovno približevanje staršem. Oblikovan je občutek oddaljenosti, izgubljenosti, strah pred neodvisnostjo in posledicami odločitev, odgovornostjo. Pojavi se potreba po varnosti zato se približujejo staršem.
4. *Konsolidacija*-pomeni uskladitev. Tu se pojavijo svobodna odločanja, prostovoljna sodelovanja, selektivno sprejemanje vrednot staršev, neodvisnost in hkrati odvisnost od njih; sodelovanje s starši ne ogroža občutka samostojnosti.

PIAGET: INTELEKTUALNI RAZVOJ-MIŠLJENJE:

1. *Senzomotorična oz. zaznavnogibalna faza* (0-2 leti): diferenciacija refleksov (0-1 mesec.), razvoj prvega akcijskega vzorca (1-4 mes.), razvoj akcijskih vzorcev z zunanjim svetom (4-8 mes.), usklajevanje podobnih akcijskih vzorcev (8-12 mes.), obdobje terciarnih reakcij (12-15 mes.), nova spoznanja pridobljena ob miselnih kombinacijah ozir. zvezah (18-24 mes.).
2. *Preoperativno obdobje-predšolsko obdobje* (2-7 let): prekonceptualno ali simbolično mišljenje (2-4 let.), intuitivni mišljenje (4-7 let)
3. *Konkretno operativna faza-obdobje konkretnih operacij* (7-11 let): reverzibilnost, decentracija, gibljivost mišljenja, kompenzacija, pojem konzervacije, razvoj matematičnih operacij, operacijsko razvrščanje, jezikovni problem.
4. *Formalno-logična faza mišljenja* (11-15 let): obdobje formalnih operacij

PIAGET: INTELEKTUALNI RAZVOJ-MIŠLJENJE, 1 FAZA:

Senzomotorična oz. zaznavnogibalna faza (0-2 let): pri tej fazi gre za pridobivanje izkušenj preko gibanja in zaznavanja. Ta faza ima 6 stopenj; **1. Diferenciacija refleksov:** od 0-1 meseca. Otrok se rodi z vsemi čuti in nekaterimi refleksi (sesanje, jokanje), ki mu omogočajo preživetje. Ti kasneje izginejo. Sesalni refleks se sproži, če mu damo kaj v usta in ga vodi pri iskanju objektov za sesanje. Nauči se prepoznati predmete in jih med seboj ločevati. Prilagajanje aktivnosti (sesanja) različnim velikostim, oblikam. Refleksi so vezani na preživetje in na ugodje. **2. Razvoj prvega akcijskega vzorca:** 1-4 mesecev. Gre za slučajnostne gibe, npr. palec mu zaide v usta in sproži se sesalni gib. Otrok takoj poskuša ponoviti dejanje, da bi sprožil prijetno sesanje, to naredi nenamerno. Po nekaj poskusih ustvari ponovljivo akcijski vzorec. Primarne krožne reakcije pomenijo ponavljajoč se krog dejavnosti, ki slučajno sproži zadovoljstvo. **3. Razvoj akcijskih vzorcev z zunanjim svetom:** 4-8 mesecev, zanima se za predmete in za ljudi okoli sebe, razvijanje koordinacije oko-roka, namenoma ponavlja dejanja, ki jih je prej sprožil slučajno, odkriva zveze med aktivnostjo in rezultatom te aktivnosti, tu gre za sekundarne krožne reakcije-otrok jih ponavlja (stisne račko in sliši gagnje, nenehno stiska). **4. Usklajevanje podobnih akcijskih vzorcev:** 8-12 mesecev, pojavi se kriza tujca, gre za usklajevanje dveh podobnih akcijskih vzorcev (odstranjanje ovire in seganje po predmetu), ena od akcij je sredstvo za doseg cilja, druga pa je cilj. Cilj ima v mislih pred samo akcijo-to je prvi znak inteligentnosti. Piaget to imenuje k cilju usmerjeno vedenje. Otrok določene dogodke že pričakuje-začne jokati, ko vidi da mama oblači plašč. **5. Udobje terciarnih reakcij:** 12-15 mesecev. Skuša odkriti nekaj novega pri predmetih in osebah. Gre za eksperimentiranje s predmeti, da bi prišel do novih rezultatov. Aktivno išče novosti, uči se na napakah in poskusih, s tem pride do izkušenj. Ugotavlja lastnosti predmeta (AHA-izkušnja). Gre za uporabo vmesnega sredstva za doseg cilja. **6. Nova spoznanja pridobljena ob miselnih kombinacijah oz. zvezah:** 18-24 mesecev. Rešuje preproste probleme na osnovi miselnih zvez. Gre za postopen razvoj notranjih mentalnih predstav. Razvoj sposobnosti »pretvarjati se« (kot da npr. vozi avto), prvič se pojavi simbolna dejavnost, razmišlja o problemu in išče rešitev. Išče odgovore na zakaj.

PIAGET: INTELEKTUALNI RAZVOJ-MIŠLJENJE, 2 FAZA:

Preoperativno=predšolsko obdobje (2-7 let). To je obdobje predstavnega in predlogičnega razvoja. Značilnosti so: večja se sposobnost ponazarjanja predmeta, prelom v mišljenju v

smislu predstav, simbolov. Značilna ireverzibilnost ozir. nepovratnost mišljenja, odloženo posnemanje (napredovanje od predstave v dejanjih k predstavi v mislih, dejanja se mrajo najprej fizično izvesti, preden se začno graditi v mislih), simbolična igra (temelji na posnemanju, s svojim telesom ponazarja druge ljudi), nadomestna igra. Ima 2 fazi: **1. Prekonceptualno ali simbolično mišljenje:** 2-4 leta. Prepoznamo skozi otroške čačke-te zanje pomenijo nek simbol. Pojav simbolov je pravi razvoj procesa mišljenja (fleksibilno mišljenje). V presojanju prevladujejo prekoncepti, to so pojmi, ki otroka vežejo na prve verbalne znake, katerih uporabo je spoznal. Tu so 3 temeljni pogoji-*povečanje hitrosti* (ta bo omogočila, da se bodo zaporedna spoznanja stopila v istočasno celoto), *težnja k spoznanju* (bolj kot pa k sami akciji, gre za notranje predstave s simbolno igro, posnemanjem, domišljijo), *povečanje razdalj med dogodki in predmeti*. **2. Intuitivno mišljenje:** 4-7 leta. Šele ob koncu 2. leta se začne razvijati sposobnost miselnega predstavljanja, zunanji svet postaja nekaj stalnega in nespremenljivega le pod določenimi zakonitostmi. Prihaja do vse večje konceptualizacije, ki pripelje do posamičnih simbolov, miselnih operacij. Je zelo slikovito mišljenje, ker ima skupne cilje. V predstavljanju še vedno prevladujejo simboli in logični odnosi. Pojavljajo se miselne abstrakcije in generalizacije. Tu se pojavijo 3 kategorije: *animizem* (pripisovanje subjektivnih značilnosti, opisovanje kot da je nekaj »živo«, *finalizem* (vsem pojavom pripisuje določeno smer, cilj), *artificializem* (vse v naravi je posledica moči človeka).

PIAGET: INTELEKTUALNI RAZVOJ-MIŠLJENJE, 3 FAZA:

Konkretno operativna faza, obdobje konkretnih operacij (7-11let): obdobje hitrega razvoja mišljenja, raven mišljenja se prenese od dejavnosti na raven predstave. Otrok še vedno rabi oporo v tem kar vidi. Miselne operacije otroka so ponotranjene aktivnosti. *Značilnosti:* **reverzibilnost** (sposobnost miselnega obrata tako, da otrok vrne predmet na izhodiščno točko oz. v prvotno stanje. Miselni tok poteka v več smeri.) **decentracija** (sposobnost v zavesti zadržati dve ali več variabli naenkrat ko se znajdejo pred problemom usklajevanja protislovnih podatkov. Otrok zmore hkrati razmišljati o več stvareh ali o isti stvari z več vidikov. Je del empatije-otrok razume, čuti, kaj čuti nekdo drug), **giblivosť mišljenja** (otroku se vedno bolj veča sposobnost razmišljanja o prostorsko odsotnih predmetih, kar temelji na živih predstavah iz preteklih izkušenj), **pojém konzervacije** (eden izmed pokazateljev operativnega mišljenja), **razvoj matematičnih operacij**, **senacija**-operacija razvrščanja (združevanje predmetov na osnovi podobnosti, po vrstnem redu), **kompenciacija**, **jezikovni problem** (miselni problem težko spravi na jezikovno raven)

PIAGET: INTELEKTUALNI RAZVOJ-MIŠLJENJE, 4 FAZA:

Formalno logično mišljenje-obdobje formalnih operacij: (11-15 let); to je sposobnost mišljenja izven konkretne stvarnosti, razmišljanja o lastnem mišljenju-refleksija, ko se začne zavedati svojega miselnega procesa. Oblikovanje sistema formalnolgičnih odnosov-tu so 4 temeljne transformacije: identiteta, negacija, recipročnost, korelativnost). Postavljanje domnev, deduciranje posledic. Izhaja iz »mogočega« in ne več samo iz realnega. Konstruiranje različnih teorij, abstraktno mišljenje, sposobnost logičnega zaključevanja, reševanja problemov na ravni predstav. Povezano je z besednim razumevanjem, z razumevanjem mehanskih odnosov in z računsko uspešnostjo. Razvija se zmožnost hipotetičnega mišljenja in sklepanja na osnovi formalne logike.